

วันสุนทรภู่

นำเสนอเมื่อ : 22 ธ.ค. 2552

วัยเด็ก (พ.ศ.๒๓๒๙ - ๒๓๔๙) แรกเกิด - อายุ ๒๐ ปี

พระสุนทรโวหาร (ภู่) มีนามเดิมว่า ภู่ เป็นบุตรขุนศรีสังหาร (พลับ) และแม่ช้อย เกิดในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อวันจันทร์ เดือนแปด ขึ้นหนึ่งค่ำ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๑๘๘ เวลาสองโมงเช้า ตรงกับวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๓๒๙ ที่บ้านใกล้กำแพงวังหลัง คลองบางกอกน้อย สุนทรภูเกิดโตขึ้นมาใน บิดามารดาที่หย่าจากกัน ฝ่ายบิดากลับไปบวชที่บ้านกร่าง เมืองแกลง ส่วนมารดา คงเป็นนางนมพระธิดา ในกรมพระราชวังหลัง (กล่าวกันว่าพระองค์เจ้าจางกล หรือเจ้าจรรจงทองอยู่) ได้แต่งงานมีสามีใหม่ และมีบุตรกับสามีใหม่ ๒ คน เป็นหญิง ชื่อฉิมและน้อม ตัวสุนทรภูเองโตด้วยตัว เป็นชาในกรมพระราชวังหลังตั้งแต่วัยเด็ก

สุนทรภูเป็นคนเจ้าบตาแจกลอน สันทัดทั้งสีกวีและเพลงยาว เมื่อรุ่นหนุ่ม เกิดรักใคร่ชอบพอกับนางข้าหลวง ในวังหลัง ชื่อแม่จัน ครั้นความทราบถึง กรมพระราชวังหลัง พระองค์ก็กริ้ว รับสั่งให้สุนทรภู และจันไปจองจำที่นั่น แต่ทั้งสองถูกจองจำโตขึ้นมา เมื่อกรมพระราชวังหลังเสด็จทิวงคตในปี พ.ศ. ๒๓๔๙ ทั้งสองก็พ้นโทษออกมา เพราะเป็นประเพณีแต่โบราณ ที่จะมีการ ปล่อยนักโทษ เพื่ออุทิศส่วนพระราชกุศลแด่ พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ ชันสูงเมื่อเสด็จสวรรคต หรือทิวงคตแล้ว แม่จะพ้นโทษ สุนทรภูและจันก็ยังมีอายุพอสมควรในรัช สุนทรภูถูกใช้ไปชลบุรี ตั้งความตอนหนึ่งในนिरาศเมืองแกลงว่า

"จะกรวดน้ำคว่ำขันจนวันตาย แม่เจ้านายท่านไม่ไซแล้วไมมา"
แต่เจ้านายท่านได้ไซไป และไปสระเรือใดไม่ปรากฏ อยากรู้ก็ดู สุนทรภูได้เดินทางเลยไปถึงบ้านกร่าง เมืองแกลง จังหวัดระยอง เพื่อไปพบบิดาที่จากกันมา ๒๐ ปี สุนทรภูเกิดลมเจ็บหนักเกือบถึงชีวิต กว่าจะกลับมากรุงเทพฯ ก็ล่วงถึงเดือน ๙ ปี พ.ศ.๒๓๔๙

วัยฉกรรจ์ (พ.ศ.๒๓๕๐ - ๒๓๕๙) อายุ ๒๑ - ๓๐ ปี

หลังจากกลับจากเมืองแกลง สุนทรภูได้เป็นหมาดเล็กของพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ พระโอรสองค์เล็ก ของกรมพระราชวังหลัง ซึ่งทรงผนวชอยู่ที่วัดระฆัง ในช่วงนี้ สุนทรภูก็สมหวังในรัก ได้แม่จันเป็นภรรยา

สุนทรภูเป็นคนเจ้าชู้ แต่งงานได้ไม่นาน ก็เกิดระหองระแหงกับแม่จัน ยังไม่ทันคืนดี สุนทรภูก็ต้อง ตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาท จ.สระบุรี ในวันมาฆบูชา สุนทรภูได้แต่นิราศ เรื่องที่สองขึ้น คือ นิราศพระบาท สุนทรภูตามเสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ในเดือน ๓ ปี พ.ศ.๒๓๕๐

สุนทรภูมีบุตรกับแม่จัน ๑ คน ชื่อหนูพุด แต่ชีวิตครอบครัวก็ยังไม่ราบรื่นนัก ในที่สุดแม่จันก็ร้างลาไป พระองค์เจ้าจางกล (เจ้าจรรจงทอง) ได้รับอุปการะหนูพุดไว้ ชีวิตของหนูพุดในวังหลวงคงโศกเศร้าไร้สุขอยู่

ประวัติชีวิตของสุนทรภูในช่วงปี พ.ศ.๒๓๕๐ - ๒๓๕๙ ก่อนเข้ารับราชการ ไม่ชัดเจน แต่เชื่อว่าท่าน หนีความเศร้าออกไป เพชรบุรี ทำไร่ทำนาอยู่กับหม่อมมณีนุชในพระราชวังหลัง ตั้งความตอนหนึ่งในนिरาศ เมืองเพชร ที่ท่านย้อนรำลึกความหลัง สมัยหนุ่ม ว่า

"ถึงตนตูลานคุณหม่อมมณีนุช เมื่อยามยามจมน้ำได้อาศัย มารดาเจ้าคราวพระวังหลังครครไล มาทำไร่ทำนา ท่านการุญ"

รับราชการครั้งที่ ๑ (พ.ศ.๒๓๕๙ - ๒๓๖๗) อายุ ๓๐ - ๓๘ ปี

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นมหากวีและทรงสนพระทัยเรื่องการละครเป็นอย่างมาก ในรัชสมัยของ พระองค์ ได้กวาดขันการฝึกหัดวิธีจำจนได้ที เป็นแบบอย่างของละครร่ำมาตราครบทุกวันนี้ พระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์บทละคร ขึ้นใหม่อีกถึง ๗ เรื่อง มีเรื่องอื่นและเรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น

มูลเหตุที่สุนทรภูได้เข้ารับราชการ น่าจะเนื่องมาจากเรื่องละครนั่นเอง ไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับกรณีทอติบัตรสนเท่ห์ เพราะจากกรณี บัตรสนเท่ห์นั้น คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องถูกประหารชีวิตถึง ๑๐ คน แม่แต่นายแห่ไซลอน คนซึ่งถูกระงับโทษ ก็ยังถูกประหารชีวิต ด้วย มีหรือสุนทรภูจะรอดชีวิตมาได้ นอกจากนั้น สุนทรภูเป็นแม่แต่เพียงไพร่ มีชีวิตอยู่นอกวังหลวง ช่วงอายุก่อนหน้านั้นก็กวาดเวียน และเวียนใจอยู่กับเรื่องความรัก ที่ไหนจะมี เวลามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมือง

(กรณีวิเคราะห์นี้ มิได้รับรองโดยนักประวัติศาสตร์ เป็นความเห็นของคุณปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ เขียนไว้ในหนังสือ "เที่ยวไปกับสุนทรภู" ซึ่งเห็นว่าคุณเหตุที่สุนทรภูได้เข้ารับราชการ น่าจะมาจากเรื่องละครมากกว่าเรื่องอื่น ซึ่งข้าพเจ้า พิจารณาเหตุที่เห็นน่าจะจริง มิได้ถูกเช่นไรโปรดใช้วิจารณญาณ)

อีกคราวหนึ่งเมื่อทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ตอนศึกสิบขุนสิบรถ ทรงพระราชนิพนธ์บทละครทศกัณฐ์ว่า

"๑ รถมที่หนึ่ง บุษบกบัลลังก์ตั้งตระหง่าน
กว้างยาวใหญ่เท่าเขาคัฎฐาวล ยอดเยี่ยมเทียมวิมานเมืองแมน
ดุมวงก้นบูบับควินควาง เทียมสิงหวิงว้างขางละแสน
สารถิซัซบเขาดงแดน พื้นแผ่นดินกระเด็นไปเป็นจุน"
ทรงพระราชนิพนธ์มาได้เพียงนี้ ทรงนึกความที่จะต่อไปอย่างไรให้สมกับที่รถใหญ่โตปานนั้นก็นึกไม่ออก จึงมีรับสั่งให้สุนทรภูแต่งต่อ สุนทรภูแต่งต่อว่า

"หนิติ์ฟองนงระลอก กระฉอกกระฉอนชลชั้นขุน
เขาพระเมรุเอื้องเอียงอ่อนละมุน อนนต์หนุนดินดานสะท้านสะเทือน
ทวยหาญไหวรอกองกัมปนาท สุธาวัสไหวหวั่นลั่นเลื่อน
บดบังสุริยตะวันเดือน คลาดเคลื่อนจักรตรงครมา"

กลอนบทนี้เป็นที่โปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยิ่งนัก นับแต่นั้นก็นับสุนทรภูเป็นกวีที่ปรึกษาด้วย อีกคนหนึ่ง ทรงตั้งเป็นที่ขุนสุนทรโวหาร พระราชทานที่ไปปลุกเรือคนที่ทาชาง และให้มีตำแหน่งเผ่าช เป็นนิจ แม่เวลาเสด็จประพาสก็โปรดฯ ให้สุนทรภูลงเรือพระที่นั่งไปด้วย เป็นพนักงานอ่านเขียนในเวลาทรงพระราชนิพนธ์บทกลอน

ออกบวช (พ.ศ.๒๓๖๗ - ๒๓๘๕) อายุ ๓๘ - ๕๖ ปี

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๓๖๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต นอกจากแผ่นดินและผืนฟ้าจะร่ำไห้ ไพร่ธรรมดาคณะหนึ่งที่มีโอกาสสูงสุดในชีวิต ได้เป็นถึงกวีที่ปรึกษา ในราชสำนักก็หมดวาสนาไปด้วย

"ทรงขัดเคืองสุนทรภูาแกลงประมาทอีกครั้งหนึ่ง แด่นั้นก็ว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีนตึงต่อสุนทรภูมา จนตลอดรัชกาลที่ ๒ ..."

จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เพียงคิดได้ด้วยเฉพาะหน้าตรงนั้นก็ตาม สุนทรภูก็ได้ทำการไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัย ประกอบกับความอวลเสียหายหนักหนาในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สุนทรภู จึงลาออกจากราชการ และตั้งใจบวชเพื่อสนอง พระมหากษัตริย์คุณ สุนทรภูได้เผยความในใจนี้ ในตอนหนึ่งของนिरาศภูเขาทอง ว่า

"จะสร้างพรตอดสาหฺงบุญถวาย ประพตุฝ้ายสมณะทั้งวสา เป็นสิ่งของฉลองคุณมุสิก ขอเป็นข้าเคียงพระบาททุกชาติไป"
เมื่อบวชแล้ว ท่านได้ออกจาริกแสวงบุญไปยังที่ต่างๆ เล่ากันว่า ท่านได้เดินทางไปยังหัวเมืองต่างๆ หลายแห่ง เช่นเมืองพิษณุโลก เมืองประจวบคีรีขันธ์ จนถึงเมืองถลางหรือภูเก็ต และเชื่อกันว่า ท่านคงจะเขียนนिरาศเมืองต่างๆ นี้ไว้อย่างแน่นอน เพียงแต่ ยังค้นหาต้นฉบับไม่พบ ซึ่งทรงเล่าสุนทรภู่อีกครั้ง เมื่อท่านเกิดไปสนใจเรื่องเล่นแร่แปรธาตุและยาอายุวัฒนะ ถึงแก่อุตสาหัส ไปคนหา ทำให้เกิด นिरาศวัดเจ้าฟ้า และนिरาศสุพรรณ ปี พ.ศ.๒๓๘๓ สุนทรภูมาจำพรรษาอยู่ที่วัดเทพธิดาราม ท่านอยู่ที่นั่นได้ ๓ พรรษา คืนหนึ่งเกิดฝันร้าย วาชะตาขาด จะถึงแก่ชีวิต จึงได้แต่งเรื่องรำพันพิลาป ซึ่งทำให้ทราบเรื่องราว ในชีวิตของท่านอีก เป็นอันมาก จากนั้นจึงลาสิกขาบทเมื่อปี พ.ศ.๒๓๘๕ เพื่อเตรียมตัวจะตาย

รับราชการครั้งที่ ๒ (พ.ศ.๒๓๘๕ - ๒๓๙๘) อายุ ๕๖ - ๖๙ ปี

เมื่อสึกออกมา สุนทรภูได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งทรง พระยศเป็นสมเด็จพระเจ้า หน้อยยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ โปรดอุปถัมภ์ให้สุนทรภู ไปอยู่พระราชวังเดิมด้วย ต่อมา กรมหมื่นอภัยสุสดาทุก ทรงพระเมตตา อุปการะสุนทรภูด้วย กล่าวกันว่า ขอบพระราชหฤทัย ในเรื่องพระอภัยมณี จึงมีรับสั่งให้สุนทรภูแต่งต่อ นอกจากนี้ สุนทรภูยังแต่งเรื่อง สิงหนไตรภพถวายกรมหมื่น อภัยสุฯ อีกเรื่องหนึ่ง

แม้สุนทรภูจะอายุมากแล้ว แต่ท่านก็ยังรักการเดินทางและรักกลอนเป็นที่สุด ท่านได้แต่นิราศไว้อีก ๒ เรื่องคือนิราศพระประธม และนिरาศเมืองเพชร สุนทรภูได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "พระสุนทรโวหาร" ในปี พ.ศ.๒๓๙๔ ขณะที่ท่านมีอายุ ได้ ๖๕ ปีแล้ว ท่านถึงแก่อนิจกรรมเมื่อปี พ.ศ.๒๓๙๘ รวมอายุได้ ๖๙ ปี

นิราศ

๑. นิราศเมืองแกลง แต่งในราว พ.ศ. ๒๓๕๐ ตอนต้นปี
  ๒. นิราศพระบาท แต่งในราว พ.ศ. ๒๓๕๐ ตอนปลายปี
  ๓. นิราศภูเขาทอง แต่งในราว พ.ศ. ๒๓๗๑
  ๔. นิราศเมืองสุพรรณ (โคลง) แต่งในราว พ.ศ. ๒๓๘๔
  ๕. นิราศวัดเจ้ำฟ้า ฯ แต่งในราว พ.ศ. ๒๓๗๕
  ๖. นิราศอิเหนา
  ๗. นิราศพระแท่นดงรัง
  ๘. นิราศพระประธม
  ๙. นิราศเมืองเพชร แต่งในราว พ.ศ. ๒๓๘๘-๒๓๙๒
- นิทาน
๑. เรื่องโคบุตร แต่งในราวรัชกาลที่ ๑
  ๒. เรื่องพระอภัยมณี แต่งในราวรัชกาลที่ ๒-๓
  ๓. เรื่องพระไชยสุริยา แต่งในราวรัชกาลที่ ๓
  ๔. เรื่องลักษณวงศ์ (มีสำนวนผู้อื่นแต่งต่อ และไม่ทราบเวลาแต่ง)
  ๕. เรื่องสิงห์ไตรภพ แต่งในราวรัชกาลที่ ๒
- สุภาษิต
๑. สวัสดิรักษา แต่งระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๔-๗
  ๒. เพลงยาวถวายโอวาท แต่งระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๓
  ๓. สุภาษิตสอนหญิง แต่งระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๐-๒๓๘๓
- บทละคร
๑. เรื่องอภัยนุราช
- บทเสภา
๑. เรื่องขุนช้างขุนแผนตอนกำเนิดพลายงาม แต่งในรัชกาลที่ ๒
  ๒. เรื่องพระราชพงศาวดาร แต่งในรัชกาลที่ ๔
- บทเห่กล่อม
๑. เห่เรื่องจับระบำ
  ๒. เห่เรื่องกา
  ๓. เห่เรื่องพระอภัยมณี
  ๔. เห่เรื่องโคบุตร
- รวมวรรณกรรมของสุนทรภู่ ทั้งหมด ๒๔ เรื่อง

ที่มา : <http://www.zabzaa.com/event/soonthonpoo.htm>